CONSTANTIN CIOPRAGA, UN UMANIST CU „SUFLETUL CUMPĂNIT”

CONSTANTIN CĂLIN*

L-am cunoscut când avea 42 de ani. „Cunoscut” e un fel de a zice; exact ar fi: am auzit de dânsul. Fusese preşedintele comisiei de admitere, iar eu, care nu veneam direct din liceu, ci dintr-o şcoală militară, unde studiasem tunurile de 120 mm şi staţiile SON4, nu literatură şi istorie, am legat – prin nişte complicate deducţii – norocul de a intra la Facultate (ba încă şi cu bursă) de numele său, nu de al examinatorilor şi, din acel moment, i-am purtat un sentiment de respect, care în timp nu s-a diminuat, ci s-a amplificat.

Ulterior, i-am descoperit şi persoana. Până să-i audiez cursul, pe care îl preda studenţilor din anul al patrulea, l-am văzut de zeci de ori pe culoarele Universităţii, pe stradă, la teatru. Purta vestoane de culori deschise, cămăşi cu gulere şi manşete impecabile, cravate armonizate cu grijă. La început mă frapa mersul său lin, cu paşi mici, prudent, şi faptul că avea aproape totdeauna mâinile ocupate cu o mapă, cu o servietă, cu un dosar, cu o carte. Când îl salutam, răspundea precipitat, cu o tresărire subită, parcă trezit dintr-un gând, sau – foarte rar – cu un surâs fugitiv, politicos. Fără a fi distant, Profesorul era totuşi reticent şi expeditiv. Pentru el – am înţeles asta mai târziu – timpul avea o altă valoare decât pentru ceilalţi: trebuia să se grăbească, să recupereze nişte ani pe care istoria recentă i-i confiscase.

Pe profesori îi cunoşti cu adevărat, aproape întotdeauna, abia după ce te-ai despărţit de ei. Viaţa le modifică imaginea, rolul, importanţa. Îi uiţi pe cei ce stagnează, îi urmăreşti pe cei ce progresează. Dacă relativ la profesorul Constantin Ciopraga aş fi rămas la impresiile din facultate, ar fi însemnat prea puţin. Cursul pe care ni l-a ţinut a fost doar parţial revelator pentru calităţile sale. Câteva prelegeri (despre simbolism, Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu etc.) mi-au arătat totuşi că omul de la catedră – distins, sobru, imobil, cu vocea scăzută – nu era dintre cei obişnuiţi: dovedea o percepţie fină a literaturii, vedea şi auzea în texte ceea ce ochii şi urechile noastre nu sesizau. Poemele şi prozele despre care vorbea se laminau în definiţii cu rezonanţe subtile, se asociau cu realizări din câmpul altor

* Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacău, Calea Mărăşeşti, nr. 157, România.

ALIL, t. LV, 2016, Bucureşti, p. 91–94

BDD-A26941 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:12:42 UTC)

arte, prezentau fațete a căror existență n-o bănuiam. De la pupitrul său, istoria literaturii era altceva decât derulare de biografii şi rezumate de opere: problematizare, analiză şi sinteză, făcute cu instrumente diverse. El nu căuta să capteze atenția cu mijloace retorice, nu schița fraze hortative, nu anima, nu moraliza, nu improviza. Expunea aproape linear, într-o formă elaborată, aceeaşi cu a articolelor şi studiilor pe care i le citeam în „Iaşul literar" şi „Viața românească", rezultatele cercetărilor şi meditațiilor proprii legate de literatura secolului XX. Emisia sa era calmă, egală, indiferentă la efecte. Unii, insensibili la farmecele registrului mijlociu, o considerau monotonă. Însă cine era atent putea desprinde nu doar nişte cunoştințe, ci şi o manieră critică.

Ajuns în învățământ, când unii se lăudau în fața mea că i-au audiat pe G. Călinescu şi Tudor Vianu, mi s-a părut loial să mă declar elev al lui Constantin Ciopraga, deşi, nu o dată, mi s-a replicat că nu-i cea mai strălucită carte de vizită. „Ce dacă a fost lector la Sorbona?". Mi-aduc aminte de o seară furtunoasă în care m-am încontrat cu Al. Piru pentru el, pentru Al. Dima şi pentru alți universitari ieşeni. Temutul critic şi istoric literar avea obiceiul să facă, pentru încântarea galeriei, demonstrații de „mitraliere". Discrimina la modul scandalos, amuzându-se. Şi, trebuie adăugat, nu era singurul dintre filologii bucureşteni care discuta cu superioritate despre ieşeni.

Cum nimeni nu-i „profet în țara sa", de-a lungul anilor am auzit obiecții la adresa Profesorului şi din partea unor intelectuali de pe Bahlui, inclusiv a unor membri ai Catedrei pe care o conducea. I se reproşa atitudinea *juste-milieu*, care, cică, îi favoriza pe cei mai puțin merituoşi, consecvența mecanică față de programul personal zilnic, „răceala". E adevărat, felul său protocolar, ceremonios (atât în contactele directe, cât şi – aveam să remarc – în corespondență) ținea la distanță, inhiba. Favoarea de a-i intra în intimitate era mai rară decât intrarea preotului în „sfânta sfintelor". Totuşi, l-am surprins, de mai multe ori, în ipostaze de umanitate caldă, convivială. Almanah Gotha al Iaşilor, povestea despre oameni şi case, prețuia cu ştiință de gourmet bucatele şi vinurile bune, se înveselea la petreceri şi se întrista la praznice. Nici vorbă de „monotonie" şi „răceală"!

Ignorând malițiozitățile şi contestațiile de acest tip, am perseverat în admirația pentru om şi scriitor, considerat exemplu de constanță şi de eleganță. Temeiul ei l-a constituit convingerea că el a fost moral în toate actele sale, demn şi decent în egală măsură. Deşi avea conştiința relativității lucrului său, îndemna la abnegație, la muncă neîntreruptă, eroică. Melancoliilor (vizibile pe „ecranul [său] interior", în versuri) le opunea priveliştile tonice ale naturii: „pădurea şi apa sunt leacuri". Era un umanist cu „sufletul cumpănit". Iubea versanții luminoşi ai literaturii, operele edificante, care descriu „experiențe substanțiale" şi degajă „brize etice". Aproape totdeauna pozitivă, critica sa e, în esență, o formă de adeziune. Nu avea voluptatea de a căuta noduri în pânza altora, pornirea de a vâna şi sancționa greşeli de amănunt. Reduse ca importanță, când totuşi există, dezacordurile,

BDD-A26941 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:12:42 UTC)

rezervele, corecțiile sunt formulate discret, fără plăcere. Obiectivele sale erau cu totul altele: să evidențieze tipologii estetice, omologiile dintre opere, „afinitățile interne”, „relațiile de adâncime”. „Marea artă pune pe gânduri”, afirmă într-un loc. Paginile sale au, de aceea, ample deschideri meditative, un punct de plecare adecvat, cu lungi reverberații. Echilibrată în judecăți, rafinată, critica sa are drept țintă descoperirea unor „adevăruri acceptabile”. Profesorul evita exagerările, exclusivismul, „optica unidimensională”, ipotezele hazardate, sfidările „locurilor comune”, răstălmăcirile. Demersurile sunt călăuzite de discernământ şi circumspecție: „nicio idee fără acoperire”! Prudența şi pertinența nu sunt – cum s-a bănuit – o consecință a lipsei de curaj, ci a ororii de controverse inutile, de scandal, de „spectacol” sau de palinodii.

Exemplar prin linia lui dreaptă, fermă, continuă, drumul Profesorului Ciopraga a fost semnul unei vocații constructive şi al unui program atent chibzuit, urmat cu rigurozitate, etapă cu etapă. Între *Calistrat Hogaş* (1960) şi *Caietele privitorului tăcut* (2001), a scris peste zece volume de critică şi istorie literară, poezie şi proză, între acestea două capodopere de sinteză justă şi analiză fină (*Personalitatea literaturii române* şi *M. Sadoveanu, fascinația tiparelor originare*).

În Iaşi, dar şi în lumea academică din țară, treptat, numele *Ciopraga* a ajuns să însemne un tip de reacție intelectuală: seninătate şi noblețe, comprehensiune şi cordialitate, măsură şi ponderație. Stilul era omul, iar acesta se înscrie printre criticii – puțini la număr – care au un stil. În ce constă el? Într-un dozaj ingenios de reflexivitate şi spirit evocator, în respectul tuturor proporțiilor şi simetriilor. Tot ce spune e *réfléchi*, pertinent, înțelept. Nici un fel de exces, nici o duritate. Indiscutabil, există un fel particular al său de a privi viața şi literatura: calm şi profund. Monografist prin excelență, a reconstituit cu acuratețe, într-o manieră sugestivă, atmosfera unor mari opere şi climatele în care acestea au apărut. Evocatorul e un pictor de vaste compoziții şi, totodată, un pictor de subțire. Monumentalist şi miniaturist! Vederea panoramică, largă nu exclude atenția asupra detaliilor; la fel, reflecția, trasă în formulări aforistice, nu sterilizează interesul pentru portret. În fiecare din lucrări există o concordanță a conținuturilor cu mijloacele. Relevând „farmecul” scrisului altora, Profesorul lăsa vederii şi propriul său ideal: o scriitură plastică şi muzicală. Familiarizat cu ea, când îi deschid cărțile, îl aud. Frazele sale sunt limpezi, precise şi nuanțate; într-un cuvânt memorabile. Din păcate, într-o societate agitată şi zgomotoasă, cum încă e a noastră, asemenea calități rare nu sunt apreciate la prețul pe care îl merită. Cu garanții de viitor într-însul, „modelul Ciopraga” este valabil pentru timpurile aşezate, pe care încă mai sper să le vedem.

Străin de spiritul de reclamă, Constantin Ciopraga a trecut prin viață pe cât de distins, pe atât de discret, lăsându-le, probabil, la nu puțini, impresia că a fost un sedentar cu regim uniform, previzibil, banal (casă – bibliotecă – facultate – redacție) şi fără „biografie”. Or, lucrurile nu au stat chiar aşa. Biografia sa a avut consistență,

BDD-A26941 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:12:42 UTC)

varietate şi dramatism. În plină maturitate, a traversat cele mai frământate perioade ale secolului XX. Trimis, în 1941, pe frontul de Răsărit, a căzut prizonier, trăind „scene dantești", teribile. Supraviețuitor al lagărelor, s-a încadrat apoi în ordinea intelectuală a epocii postbelice, iar odată chemat la Universitate, şi-a construit „piesă cu piesă", ținând cumpănă între datoria față de instituție şi cea față de sine, o carieră didactică solidă, impunătoare, ajungând să reprezinte, în mod eminent, un loc şi un timp, Iaşul universitar din ultimele patru decenii ale veacului trecut, devenind o referință greu de ocolit.

Cărțile sale poartă, cel mai adesea, mențiunea finală „Văratec" sau „Iaşi – Văratec", ceea ce poate duce la ideea că a cam stat locului. Ultima, *Caietele…*, arată însă, că a străbătut o bună parte din lume: Europa aproape în întregime, ceva din Orientul Apropiat, Mexicul. „Arhiva [sa] de amintiri" de călător e plină cu numeroase amănunte care-l definesc ca un spirit cuprinzător, avizat, complex.

Profesorul avea credința – mărturisită într-o scrisoare – că „nimic nu rămâne după noi decât ceea ce înnobilează". Pe lângă operă, de la dânsul au rămas şi lecțiile de comportament civilizat, european. A fost unul dintre cei mai punctuali oameni pe care i-am cunoscut. Paradoxal, punctualitatea sa era consecința numeroaselor „obligații" ce-i reveneau, a „lipsei (permanente) de timp". Timpul – mai exact criza lui – a fost marele regulator al activității sale. Nevoia de timp l-a disciplinat, l-a mobilizat, i-a alimentat speranțele şi s-a transformat până la urmă în încredere în timp. Exemplul său e cel al folosirii la maximum a acestuia, a permanentei responsabilități față de el. Cert, o productivitate de mărimea celei ce a avut-o nu poate fi explicată decât printr-o întrebuințare judicioasă, economică a timpului, posibilă (aspect de asemenea paradoxal) datorită politeții, o pavăză care l-a ferit de intruziuni, păstrând totuşi relațiile cu ceilalți în limitele amabilității. Acest fel de a proceda era legat intim de etica sa, una axată pe „evitarea spiritului de castă", a boemei şi coteriilor, care sunt cronofage şi derutante. Manifestările care îl caracterizau pot să nu placă unora, să fie interpretate tendențios, însă – cert – numai independența asigură continuitatea şantierelor intelectuale. Al său a funcționat până în ultima zi a vieții.

CONSTANTIN CIOPRAGA, A WELL-BALANCED SCHOLAR

ABSTRACT

The author, a former BA and PhD student of Constantin Ciopraga, evokes his magister's qualities as both as a dedicated professor and outspoken supporter of Romanian humanities, as well as a literary critic, writer and member of the community.

Keywords*: literary history and criticism*, *aesthetics*, *national literature as a concept*, *artistic awareness*

BDD-A26941 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:12:42 UTC)

B. STUDII, ARTICOLE, NOTE

BDD-A26941 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:12:42 UTC)

BDD-A26941 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:12:42 UTC)